

Кузьменко Володимир Борисович,
доцент кафедри загальнотеоретичного
правознавства та публічного права
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
доктор юридичних наук, доцент;
Кузьменко Ганна Володимирівна,
магістрант факультету права
Антверпенського університету (Бельгія)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У сучасному світі не існує країн повністю позбавлених корупції, оскільки тією чи іншою мірою це явище притаманне усім державам. Водночас показники «Індексу сприйняття корупції» за минулий рік, який щорічно укладається авторитетною міжнародною організацією Transparency International, яскраво свідчать, що рівень корупції є найнижчим у країнах зі сталими демократичними традиціями та розвинутими економіками. Так, найбільшого успіху у протидії корупції на сьогодні досягли Данія, Фінляндія, Нова Зеландія, Норвегія, Сінгапур, Швеція, Швейцарія, Нідерланди, Німеччина, Ірландія та інші держави. На жаль, Україна у цьому рейтингу займає лише 116 місце [1]. Проте, не зважаючи на несприятливі умови, пов'язані з повномасштабної агресією Російської Федерації, укладачі рейтингу відзначили позитивну динаміку нашої країни у протидії корупції.

Разом з тим одним із індикаторів демократичного розвитку суспільства є гендерна політика держави. І тут простежується пряма, по суті, аксіоматична кореляція, чим більше захищені права жінок, дітей, національних меншин і соціально-вразливих спільнот та індивідів, тим вищим є рівень демократичного розвитку держави. Так, згідно висновків авторитетного журналу «Economist Intelligence Unit», який щорічно визначає «Індекс демократії», до кола найбільш демократичних держав належать Норвегія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція, Ісландія, Данія, Ірландія, Тайвань, Австралія, Нідерланди, Канада та інші держави [2]. Водночас Україна, незважаючи на запровадження військового стану в державі та відповідних обмежень частини демократичних свобод, викликаних загарбницькою війною Російської Федерації, на думку укладачів рейтингу, продовжує демонструвати позитивний розвиток демократичних інститутів.

Крім того, однією з важливих характеристик розвитку сучасних демократій є також показник гендерної рівності в державі. Адже саме гендерна рівність, зокрема реальне забезпечення рівноправ'я жінок і чоловіків у трудових, сімейних та інших правовідносинах, а також подолання усіх форм гендерної дискримінації, є запорукою стабільного соціально-економічного та демократичного розвитку суспільства. У цьому контексті важливим для нашого дослідження є

показник «Індексу гендерної рівності», що використовує Організація Об'єднаних Націй для оцінки досягнень держав у сфері забезпечення рівноправ'я жінок. Так, у першій десятці країн з найвищими показниками гендерної рівності у 2023 р. ми знову бачимо такі країни як Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Австралія, Данія, Швеція, Ірландія, Німеччина, Нідерланди, Фінляндія та ін. [3]. Україна, враховуючи, зокрема, й наслідки збройної агресії Російської Федерації, посідає у цьому рейтингу лише 77 місце.

Слід наголосити, що держави, які очолюють вищенаведені рейтинги «Індексу демократії», «Індексу сприйняття корупції» та «Індексу гендерної рівності» (зокрема, Норвегія, Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Ірландія та ін.) безперечно належать до кола країн з найбільш розвинутими та потужними економіками сучасного світу. Відтак, ми можемо чітко констатувати наявність прямої кореляції поміж розвитком демократії, ступенем забезпечення гендерної рівності, мінімізацією корупційних ризиків та зростанням економіки країни. Тобто, у нас є всі підстави стверджувати, що забезпечення гендерної рівності перебуває у тісному взаємозв'язку з рівнем розвитку корупції. При чому вказана взаємозалежність є обернено-пропорційною, тобто чим вищим є рівень гендерної рівності в державі, тим нижчим є рівень корупції в ній.

Зважаючи на це, низка науковців ще наприкінці минулого століття висловили припущення, що жінки за своєю природою є менш схильними до корупції та здатні поступатися приватною вигодою задля цілей загального добробуту. Більше того, на думку деяких вчених схильність до корупції та готовність протидіяти зловживанням владою можуть обумовлюватися навіть біологічними або соціально конструйованими відмінностями жінок та чоловіків [4]. Відтак, можна дійти висновків, що одним із дієвих засобів боротьби з корупцією є максимальне залучення жінок до сфери управління державою. Проте, чи дійсно схильність індивіду до корупції визначається статтю та чи можна суспільству буде подолати це явище лише шляхом максимального залучення жінок до державного управління? Вважаємо, що відповіді на ці питання видаються не такими вже й однозначними.

Адже корупція є складним та багаторівневим соціальним явищем, основний зміст якого зводиться до зловживання владою заради особистої вигоди. Водночас існують також й інші більш деталізовані визначення корупції. Так, хоча й Конвенція ООН проти корупції (2003 р.) не дає загального визначення корупції, проте вона визначає низку пов'язаних з нею правопорушень, що криміналізовані в юрисдикціях більшості країн світу, зокрема, хабарництво офіційних та приватних осіб, розкрадання, зловживання службовим становищем та впливом, підкуп, незаконне збагачення та відмивання коштів, перешкоджання правосуддю тощо [5]. Корупція також включає у себе й такі явища як «кумівство», шахрайство, проблеми пов'язані з «конфліктом інтересів», «відкатами» з державних закупівель,

«подяками» особам за виконання їх професійних обов'язків (лікарям, викладачам та ін.) тощо [6].

Відповідно жертвами вищезазначених правопорушень можуть стати як чоловіки, так і жінки. При чому, як показує практика, жінки страждають від проявів корупції чи ненайбільше. До того ж, жінки іноді можуть навіть стикатися з проявами особливих форм корупції, зокрема, сексуальними домаганнями в обмін на вигоду («сексторцією») та ін.

Слід зазначити, що негативний вплив корумпованого суспільства на жінок посилюється також і завдяки історично сформованим гендерним стереотипам, що націлюють жінок приділяти більше уваги не питанням власної самореалізації, а, насамперед, проблемам відповідальності за власну сім'ю та дітей. Відтак, жінки зазвичай меншою мірою залучені до сфери політики, державного управління та комерційної діяльності, що безпосередньо відображається на рівні їх доходів. При цьому корупція чинить непропорційно сильний вплив саме на найбідніші верстви населення, більшу частку яких складають жінки.

Водночас слід враховувати, що в умовах гендерної нерівності жінки відчувають порівняно більший тиск наявних соціальних стереотипів та громадського осуду, що відповідно зменшує ризики їх девіантної поведінки. Тобто, поряд з внутрішньо особистою мотивацією дотримання правомірної поведінки, на жінок значною мірою впливають зовнішньо соціальні фактори, що стримують їх від протиправних дій, зокрема й корупційних. Відтак, просте механічне збільшення кількості жінок у владних інституціях автоматично нездатне призвести до зниження рівня корупції в державі. Адже вітчизняна практика стикалася із багатьма корупційними скандалами, в яких основними фігурантами виступали також і жінки.

Таким чином, схильність до корупції визначається насамперед не біологічними чинниками, зокрема статтю, а соціальними факторами, а саме культурою, історією, традиціями, релігією, економікою тощо, які загалом формують гендерні стереотипи. І лише зміна в усвідомленні суспільством ролі, місця та призначення жінки, забезпечення їй реальної рівноправності та активна залученість до суспільних процесів сприятиме подоланню гендерної нерівності в державі та створенню належних можливостей для її самореалізації. Саме така політика держави забезпечить повноцінну гендерну рівність, яка сприятиме розвитку демократичних інститутів, мінімізуватиме корупційні ризики та стимулюватиме соціально-економічний розвиток суспільства.

Список використаних джерел

1. Corruption Perceptions Index-2022. Transparency International Ukraine. Received from <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
2. The world's most, and least, democratic countries in 2022. the economist. received from <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/02/01/the-worlds-most-and-least-democratic-countries-in-2022>.

3. Human Development Reports. United Nations Development Programme Received from <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII>.

4. Dollar, D. et al (1999). Are Women Really the Fairer Sex? Corruption and Women in Government, WB Working Series: 4.

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (2003). Офіційний сайт Верховної Ради України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

6. Кузьменко Н.О., Кузьменко Г.В. Поняття корупції в міжнародному праві: теоретико-методологічні аспекти дослідження // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 грудня 2018 р.): у 2 ч. Ч.2. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 366–369.

Мотлях Олександр Іванович,

завідувач наукової лабораторії з проблем
психологічного забезпечення
та психофізіологічних досліджень
навчально-наукового інституту заочного
та дистанційного навчання Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

КОРУПЦІЯ ЯК РАКОВА ПУХЛИНА УКРАЇНИ

Дев'ять років тому було прийнято Закон України «Про запобігання корупції», мета якого передбачала комплексне реформування системи протидії та запобігання цьому протиправному явищу у відповідності до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав. Даний нормативно-правовий акт чітко визначив, що корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1].

Зазначено, що така протиправність може здійснюватися у різних формах (одержання хабаря, неправомірного втручання у діяльність інших державних органів або посадових осіб, надання незаконних переваг фізичним або юридичним особам під час підготовки і прийняття відповідних рішень тощо), але вона завжди пов'язана з неправомірним використанням відповідними особами наданих їм владою службових повноважень чи можливостей, якими вони зловживають [2].

Які ж результати ми натеper маємо за перебігом майже десятилітнього періоду дії цього Закону?:

– створено і діють профільні спеціалізовані державні інституції (Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Вищий антикорупційний суд), які наділені конкретними